

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ П'ята секція

РІШЕННЯ

Справа «Чміль проти України» (Заява № 20806/10)

СТРАСБУРГ
29 жовтня 2015 року

ОСТАТОЧНЕ
29/01/2016

Автентичний переклад

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Чміль проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Жозеп Касадеваль (<...>), Голова,
Ангеліка Нуссбергер (<...>),
Боштьян М. Зупанчич (<...>),
Ганна Юдківська (<...>),
Вінсент А. Де Гаetano (<...>),
Андре Потоцький (<...>),
Алеш Пейхал (<...>), судді,
та Клаудія Вестердік (<...>), Секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 6 жовтня 2015 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день.

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 20806/10), яку 18 березня 2010 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) громадянин України п. Анатолій Васильович Чміль (далі - заявник).

2. Інтереси заявника представляв п. А.А. Крістенко - юрист, який практикує у м. Харкові. Уряд України (далі - Уряд) представляв його Уповноважений, на останніх етапах провадження - п. Б. Бабін з Міністерства юстиції України.

3. Заявник стверджував, що зазнав жорстокого поводження з боку працівників міліції та що стосовно його скарг не було проведено ефективного розслідування.

4. 26 листопада 2012 року про заяву було повідомлено Уряд.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився у 1936 році та проживає у м. Ананьєві, Україна. На час подій заявник був головою територіальної виборчої комісії.

6. Близько 6 год. 30 хв. 31 жовтня 2004 року - у день першого етапу президентських виборів - на шляху до приміщення територіальної виборчої комісії заявник зустрів чотирьох незнайомих йому працівників міліції (пізніше було встановлено, що це працівники міліції К., Л., П. і Д.), які

йшли у тому ж напрямку, що й він. Заявник розпочав з ними розмову, яка, вочевидь, переросла у сварку.

7. Згідно з твердженнями заявника, коли вони дійшли до Ананьївського РВ УМВС України в Одеській області (далі - райвідділ міліції), працівники міліції заштовхнули його всередину та напали на нього.

8. Згідно з твердженнями Уряду, коли група дійшла до відділу міліції, заявник раптом однією рукою схопився за форму Л., а іншою - за ґрати внутрішніх дверей та почав кричати, що його б'ють. Після цього заявник переговорив з начальником райвідділу та пішов.

9. Того ж дня заявник зателефонував до прокуратури та поскаржився на зазначені вище події. Заявник стверджував, що о 6 год. 30 хв. працівники міліції, яких він не знав, заштовхали його до коридору райвідділу міліції, збили з ніг та почали бити ногами. Працівник міліції, який у той час чергував, все бачив. Заявнику завдали ударів по голові, у пах та по хребту. Оскільки під час інциденту він кричав, з'явився начальник райвідділу міліції та наказав працівникам міліції залишити заявника у спокої. Свідком цих подій був дехто С.

10. Пізніше заявник також показав, що по дорозі на роботу він побачив п'ятьох незнайомих працівників міліції. Він запитав у них, звідки вони, і сказав, що цього дня вони працюватимуть разом. Вони відповіли, що вони з Ананьєва. Коли всі підійшли до райвідділу міліції, заявника заштовхали усередину райвідділу. Він схопився за ґрати та закричав. Працівники міліції продовжували бити заявника та затягнули його всередину райвідділу. Там вони повалили його на підлогу і продовжували бити, навіть коли той лежав на підлозі.

11. Близько 13 год. 31 жовтня 2004 року заявника оглянув судово-медичний експерт Б. На додаток до болю під правою лопаткою, у поперековому відділі хребта, у ногах та у паху, заявник скаржився на нудоту та головний біль. У заявника була подряпина на лівій щоці та набряк правої ноги. Йому було порекомендовано звернутися до хірурга та невропатолога. Заявник мав знову прийти до судово-медичного експерта наступного дня, але він цього не зробив.

12. Того ж дня було допитано причетних до події працівників міліції К., Л., Д. і П. Працівник міліції К. у рапорті начальника райвідділу міліції зазначив, що коли він з трьома своїми колегами йшов по вулиці, до них підійшов незнайомий чоловік, який почав задавати їм провокаційні запитання, такі як: «Ви що, прийшли сюди вбивати та в'язати людей?», «Що ви тут робите?», «Що ви тут підслуховуєте?». Працівники міліції відповіли, що вони милуються краєвидами і що містечко дуже гарне. У відповідь чоловік сказав, що вони вже побачили достатньо і нехай їдуть до міста Рені, «там є стовп з гніздом лелеки, і на ньому повинен сидіти працівник міліції П.». Група зупинилася біля райвідділу міліції, і тоді чоловік однією рукою схопив Л. за плече, а іншою - ґрати дверей, та почав кричати, що його побили. Після цього чоловік увійшов до райвідділу міліції.

13. Уряд також надав пояснення зазначених працівників міліції, датовані 31 жовтня 2004 року та сформульовані за допомогою майже ідентичних висловів. Відповідно до цих пояснень вранці 31 жовтня 2004 року працівники міліції, які приїхали до Ананьєва для надання допомоги у підтриманні громадського порядку у день виборів, йшли з місця свого проживання до райвідділу міліції. До них наблизився незнайомий чоловік та вигукнув: «Фашисти йдуть!» і продовжував слідувати за ними до райвідділу міліції, вигукуючи образи. Коли Л. спробував увійти до райвідділу міліції, чоловік схопив ґрати біля входних дверей та лівий погон Л., і почав кричати, що його б'ють. Втрутився начальник райвідділу міліції. Ніхто чоловіка не бив.

14. Того ж дня вхід до райвідділу міліції було оглянуто та не виявлено жодних слідів боротьби. Було також оглянуто форму Л. та встановлено, що одна зі стрічок, до якої кріпився погон, відірвана.

15. Працівників міліції К., Л., Д. і П. було оглянуто судово-медичним експертом та лікарем з лікарні. Було підтверджено, що вони не зазнали жодних тілесних ушкоджень та у відповідний час не були у стані сп'яніння.

16. 31 жовтня 2004 року було опитано потенційних свідків.

17. Пояснення працівників міліції, які були присутні у райвідділі міліції під час інциденту, були такі:

- працівник міліції Са. бачив, як заявник схопився за ґрати біля вхідних дверей та вигукнув, наче хтось його б'є;

- працівник міліції Бо. бачив, як заявник схопився за ґрати біля вхідних дверей та істерично кричав. Заявник двічі намагався вдарити ногою працівника міліції, але кожного разу промахувався;

- працівник міліції Н. бачив заявника у райвідділі міліції. Заявник кричав на працівників міліції, погрожуючи їм звільненням та ображаючи їх;

- працівник міліції Г. бачив чотирьох незнайомих працівників міліції, Бо., Да. і Са. у приміщенні перед черговою частиною райвідділу міліції. Заявник кричав, що його було побито;

- начальник райвідділу міліції Ле. та працівник міліції Кл. бачили, як заявник звертається до Л. із запитанням: «Хто тобі дозволив мене бити?».

18. Судово-медичний експерт Б. показав, що він оглянув заявника приблизно о 13 год. 31 жовтня 2004 року. На додаток до болю у спині, паху та правій нозі заявник скаржився на нудоту та головний біль. У заявника на лівій щоці була подряпина, яка могла виникнути внаслідок тертя шкіри об тупий предмет з нерівною поверхнею. У заявника також був набряк на правій нозі. Йому було рекомендовано звернутися до хірурга та невропатолога. Заявник сказав, що він має того дня працювати, а тому звернеться до лікаря наступного дня. На думку Б., виклад подій заявника, зокрема те, що його було сильно побито п'ятьма працівниками міліції, був сумнівним, оскільки суперечив результатам медичного огляду.

19. Журналіст С. показав, що бачив групу працівників міліції, які йшли по вулиці, оточивши заявника з усіх боків. Коли ця група наблизилася до райвідділу міліції, працівники міліції заштовхнули заявника усередину. Заявник опирався, і працівники міліції завдали йому ударів по ногах, у живіт, пах, та, можливо, по спині. С. побіг до райвідділу міліції. Він чув, як заявник кричить на працівника міліції: «Нащо ви мене б'єте?». Начальник райвідділу міліції стояв поруч.

20. На час подій через дорогу від райвідділу міліції стояло кілька людей, які, як стверджувалося, були очевидцями інциденту. Вони надали такі покази.

- Міський голова Се. показав: «... працівники міліції та А.В. Чміль спокійно йшли по вулиці. Я продовжував спілкуватися з людьми, коли несподівано А.В. Чміль почав кричати: «Залиш мене!». А.В. Чміль хапав міліціонерів за одяг та намагався зірвати погони. Міліціонери не застосували до нього будь-якої сили. Вони зайшли до райвідділу міліції. Приблизно через три-чотири хвилини А.В. Чміль вийшов із будівлі райвідділу міліції».

- Член дільничної виборчої комісії Ко. показав: «... чоловік йшов слідом за трьома або чотирма працівниками міліції. Коли перший працівник міліції заходив до будівлі райвідділу міліції, чоловік протиснувся між ними. Це супроводжувалося криками та штовханиною біля дверей. Чоловік штовхав працівників міліції та вигукував «Допоможіть!», «Відпустіть!»;

- Ку. показав: «... чоловік йшов слідом за чотирма незнайомими працівниками міліції. Коли один з міліціонерів входив до райвідділу міліції, чоловік почав штовхати інших працівників міліції та кричати, щоб вони не чіпали його та не били. Я не бачив, щоб будь-хто бив його»;

- Працівник міліції Тк. показав: «... чоловік йшов за працівниками міліції. Коли один з них входив до райвідділу, чоловік штовхнув його. Чоловік також кричав, щоб вони не торкалися його. Через одну хвилину чоловік вийшов з райвідділу міліції»;

- Працівник міліції Ц. показав: «А.В. Чміль йшов слідом за чотирма працівниками міліції. Коли один із міліціонерів заходив до райвідділу міліції, А.В. Чміль проштовхнувся між іншими трьома міліціонерами та почав кричати, що його б'ють. Він заштовхав першого працівника міліції до приміщення райвідділу міліції, а потім зайшов сам. А.В. Чміль вийшов з будівлі райвідділу міліції через одну або дві хвилини».

21. З 2 по 19 листопада 2004 року заявник перебував у лікарні, де скаржився на те, що 31 жовтня 2004 року на нього було вчинено напад. У нього було діагностовано струс мозку.

22. 10 листопада 2004 року прокуратурою Ананьївського району Одеської області (далі - прокуратура Ананьївського району) було винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції. Наявні докази було стисло викладено таким чином. П'ятеро свідків (включаючи двох працівників міліції) показали, що вранці 31 жовтня 2004 року вони бачили, як заявник йде до райвідділу міліції разом з чотирма працівниками міліції. Як тільки один з працівників міліції зайшов до райвідділу міліції, заявник втиснувся між іншими працівниками міліції та почав штовхатися, хапаючи їх за форму та викрикуючи, щоб вони припинили бити його та залишили у спокої. Свідки не бачили, щоб до заявника застосовувалась фізична сила. Причетні до події працівники міліції показали, що вони його не били. Шість інших працівників міліції, які перебували у райвідділі міліції, також показали, що ніхто заявника не бив. Судово-медичний експерт Б. показав, що він оглянув заявника о 13 год. 31 жовтня 2004 року. У заявника були подряпини на лівій щоці та на правій нозі. Судячи з ушкоджень заявника, експерт піддав сумніву факт побиття заявника п'ятьма працівниками міліції в описаний ним спосіб. Прокуратурою Ананьївського району було також зазначено, що оскільки на той час заявник перебував у лікарні, було неможливо встановити ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, яких він зазнав. З огляду на наведені вище свідчення, прокурор дійшов висновку, що твердження заявника були необґрунтовані та що докази скоєння злочину відсутні.

23. 22 листопада 2004 року у відповідь на запит прокуратури Ананьївського району судово-медичний експерт склав висновок експертизи, згідно з яким заявник зазнав легких тілесних ушкоджень.

24. 30 грудня 2004 року прокуратура Одеської області скасувала постанову від 10 листопада 2004 року та повернула матеріали справи на додаткову перевірку. Серед іншого було зазначено, що з огляду на перебування заявника у лікарні слід було провести судово-медичну експертизу, а також, окрім працівників міліції, мали бути опитані інші свідки, такі як родичі заявника.

25. У січні 2005 року під час додаткової перевірки лікар лікарні показав, що після госпіталізації заявник поскаржився на те, що до нього було застосовано фізичну силу, і у нього були синці на правій нозі.

26. Секретар територіальної виборчої комісії показала, що 31 жовтня 2004 року вона приїхала на роботу о 8 год. Заявник вже був на робочому місці і сказав їй, що його побили. Видимих ушкоджень у нього не було.

27. 16 лютого 2005 року прокуратурою Ананьївського району було порушено кримінальну справу щодо працівників міліції за підозрою у зловживанні службовим становищем.

28. У матеріалах справи містяться протоколи допитів свідків, сформульовані за допомогою майже ідентичних виразів, які ґрунтуються на поясненнях, наданих чотирма причетними до події працівниками міліції 19 березня 2005 року. Ці свідчення практично ідентичні показанням, які працівники міліції надали 31 жовтня 2004 року за винятком того, що у пізніших показаннях усі працівники міліції додавали, що вони пройшли підготовку та що якби вони насправді били заявника, він зазнав би більш серйозних тілесних ушкоджень.

29. 19 березня 2005 року було також офіційно проведено чотири очні ставки між працівниками міліції та заявником. Учасникам було поставлено такі запитання:

- Чи ви знаєте один одного, і, якщо так, то де і коли познайомились, у яких стосунках перебуваєте?

- Чи є у вас причини обмовляти один одного?

- Що ви робили, коли зустрілись по дорозі до Ананьївського РВ УМВС України в Одеській області?

- Як ви увійшли до будівлі Ананьївського РВ УМВС України в Одеській області?

- (Працівникам міліції) Коли вам стало відомо, що Чміль А.В. є головою територіальної виборчої комісії?

- Чи здійснювався фізичний або моральний тиск на Чміля А.В. 31 жовтня 2004 року?

- Чи складались у приміщенні Ананьївського РВ УМВС України в Одеській області будь-які процесуальні документи відносно Чміля А.В.?

30. Відповіді в усіх чотирьох протоколах очної ставки є ідентичними та сформульовані за допомогою майже однакових виразів.

31. Відповідаючи на третє запитання, працівники міліції вказали, що заявник запитав їх, хто вони і що вони роблять у місті. Працівник міліції К. відповів заявнику, що вони - працівники міліції та прогулюються по місту. Заявник почав вигукувати образи на їхню адресу.

32. У протоколі очної ставки між заявником і Л. міститься такий фрагмент:

«Як ви опинилися у будівлі Ананьївського РВ УМВС України в Одеській області?

...

Л.: До райвідділу міліції заходили через двері один за одним. Першим у двері зайшов Л., за ним почав заходити я, у цей момент п. Чміль А.В. встав між мною та П. у дверях до райвідділу. При цьому однією рукою схопився за ґрати дверей, іншою - за моє плече.»

33. 12 квітня 2005 року на підставі постанови прокуратури Ананьївського району від 20 березня 2005 року про проведення судово-медичної експертизи комісією судово-медичних експертів було складено висновок, у якому встановлено, що заявник зазнав струсу мозку, мав подряпину на лівій щоці, синці на лівій половині обличчя, лівому стегні та на правій гомілці. Ці тілесні ушкодження було класифіковано як легкі.

34. У період з квітня по травень 2005 року було знову опитано деякого із зазначених вище свідків (див. пункти 17-20). Вони надали свідчення, подібні до тих, що були надані у жовтні 2004 року.

35. 14 липня 2005 року на підставі постанови прокуратури Ананьївського району від 10 травня 2005 року про проведення судово-медичної експертизи комісія судово-медичних експертів, вивчивши відповідні матеріали, склала висновок, у якому зазначено, що заявник зазнав струсу мозку та мав подряпину на лівій щоці. Він також мав синці на лівій частині обличчя, лівому стегні та на правій гомілці. Синці було зафіксовано у медичній картці заявника 2 листопада 2004 року. При первинному огляді 31 жовтня 2004 року експерт їх не зафіксував, оскільки на той час вони були невидимі. Судово-медичні експерти дійшли висновку, що струс мозку, подряпина та синці на лівій щоці і правій гомілці заявника були завдані за кілька годин до первинного огляду заявника о 13 год. 31 жовтня 2004 року. Точний час завдання заявнику тілесних ушкоджень встановити було неможливо. Вони могли бути завдані у проміжок часу з 7 до 8 год. або навіть пізніше чи раніше вказаного проміжку часу. Усі тілесні ушкодження було завдано дією тупого предмета. Не виключалася можливість того, що цих ушкоджень заявникові було завдано при падінні.

36. 8 вересня 2005 року прокуратура Ананьївського району закрила справу за відсутністю складу злочину. Слідчий прокуратури дійшов висновку, що заявник зазнав згаданих тілесних ушкоджень, коли схопився за форму Л. всередині райвідділу міліції, не встояв на ногах і впав.

37. 12 вересня 2005 року прокуратура Одеської області скасувала цю постанову та повернула матеріали справи на додаткове розслідування. При цьому було зазначено, що у справі не допитано усіх свідків.

38. 10 жовтня 2005 року справу знову було закрито. У постанові зазначалося, що свідки Кол. та Сам. не бачили, щоб заявника було піддано жорстокому поводженню. Кол. показав, що працівники міліції «супроводжували» заявника до райвідділу міліції, але він не бачив, щоб заявника били. Сам. бачила заявника після події.

39. 19 грудня 2005 року прокуратура Одеської області скасувала зазначену постанову та повернула матеріали справи на додаткове розслідування.

40. 8 серпня 2006 року після скарги, поданої працівниками міліції К. і П., постанову про порушення кримінальної справи від 16 лютого 2005 року (див. пункт 27) було скасовано Ананьївським районним судом Одеської області як необґрунтовану, а матеріали справи направлено до районної прокуратури для прийняття рішення.

- 41.** 13 серпня 2006 року комісією експертів було підготовлено висновок у справі заявника. Їм було поставлене запитання про те, чи існував, на їх думку, зв'язок між отриманням заявником другої групи інвалідності та отриманими ним 31 жовтня 2004 року ушкодженнями. Уряд надав неповну копію висновку експертизи (сім сторінок з десяти).
- 42.** 27 листопада 2006 року прокуратурою Ананьївського району було винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції. Прокуратура дійшла висновку, що заявник спровокував конфліктну ситуацію та зазнав тілесних ушкоджень внаслідок падіння.
- 43.** 7 березня 2008 року апеляційний суд Одеської області скасував постанову від 8 серпня 2006 року. Працівники міліції знову зробили спробу оскаржити постанову від 16 лютого 2005 року до суду, але безуспішно.
- 44.** 5 травня 2008 року прокуратура Ананьївського району скасувала постанову від 27 листопада 2006 року та повернула матеріали справи на додаткову перевірку.
- 45.** Впродовж подальшого розслідування було знову опитано свідків (працівників міліції, присутніх у райвідділі міліції під час інциденту, та людей, які спостерігали за подіями з протилежного боку вулиці навпроти райвідділу міліції), а також заявника і працівників міліції К., Л., П. і Д. Усі вони підтвердили свої попередні показання. Було проведено очну ставку між заявником та К., Л., П. і Д., а також відтворення обстановки і обставин події.
- 46.** 27 лютого 2009 року на підставі постанови прокуратури Ананьївського району було складено ще один висновок судово-медичної експертизи. У висновку зазначалося, що заявник зазнав струсу мозку, мав подряпину на лівій щоці, синці на лівій частині обличчя, лівому стегні та правій гоміліці. Цих тілесних ушкоджень було завдано 31 жовтня 2004 року у проміжок часу з 7 до 8 год. або пізніше. Усі тілесні ушкодження було завдано дією тупого предмета - внаслідок ударів тупими предметами або внаслідок падіння на тверду поверхню, таку як підлога.
- 47.** 2 квітня 2009 року кримінальну справу було закрито у зв'язку з відсутністю складу злочину. Було встановлено, що 31 жовтня 2004 року близько 6 год. 30 хв. ранку заявник наздогнав чотирьох працівників міліції - Д., К., П. і Л., які виконували службовий обов'язок з підтримки громадського порядку у день виборів. Заявник почав їх ображати. Коли працівники міліції спробували увійти до приміщення райвідділу, заявник втиснувся між ними, схопився за залізні ґрати дверей однією рукою, а іншою схопив Л. за формену куртку та почав кричати, що його б'ють, намагаючись привернути до себе увагу. Працівники міліції та заявник зрештою увійшли до приміщення райвідділу міліції, при цьому у працівника міліції Л. було відірвано погон. Сім працівників міліції показали, що у райвідділі міліції ніхто заявника не бив. Інші свідки показали, що вони не бачили, щоб до заявника застосовувалась фізична сила. Згідно з висновком судово-медичної експертизи тілесні ушкодження заявника могли бути завдані 31 жовтня 2004 року у проміжок часу з 7 до 8 год. ранку або пізніше. 17 лютого 2009 року судово-медичний експерт Б. під час відтворення обстановки і обставин події показав, що якби версія заявника була правдивою, тоді він би зазнав більш серйозних тілесних ушкоджень. Тому слідчий дійшов висновку про відсутність у діях працівників міліції складу злочину.
- 48.** Заявник оскаржив цю постанову до вищестоящих органів прокуратури, але безрезультатно. Листом від 11 грудня 2009 року Генеральна прокуратура України повідомила заявника, що за результатами розслідування було встановлено, що 31 жовтня 2004 року заявник підійшов до чотирьох працівників міліції, почав їх ображати і називати «чорнопогонниками». Він також відірвав погон у працівника міліції Л. Більше того, було встановлено, що працівники міліції не застосовували фізичної сили до заявника та що, навпаки, саме заявник у приміщенні райвідділу міліції намагався вдарити ногою одного з працівників міліції у пах. Відповідно для скасування постанови від 2 квітня 2009 року не було підстав.
- 49.** Заявник також звернувся з позовом до прокуратури Ананьївського району про відшкодування шкоди, але безрезультатно, оскільки його позов було відхилено у зв'язку з недотриманням процесуальних вимог.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

50. Заявник скаржився, що зазнав жорстокого поводження з боку працівників міліції та що не було ефективного розслідування його скарги. Заявник посилався на статтю 3 Конвенції, яка передбачає таке:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.»

А. Прийнятність

51. Сторони не надали жодних зауважень з приводу прийнятності цих скарг.

52. Суд зазначає, що постанову від 2 квітня 2009 року про закриття кримінального провадження у справі заявника було винесено більше ніж за шість місяців до подання цієї заяви.

53. Суд також зауважує, що Уряд не подав зауважень щодо питання шестимісячного строку. Проте Суд повторює, що правило шестимісячного строку, відображаючи бажання Договірних Сторін запобігти тому, щоб зі впливом невизначеного періоду часу прийняті у минулому рішення ставилися під сумнів, слугує інтересам не лише Уряду держави-відповідача, але й інтересам юридичної визначеності, яка сама по собі є цінністю. Воно окреслює кінцеві строки нагляду, що здійснюється конвенційними органами, та вказує особам і державним органам про строк, зі впливом якого такий нагляд вже є неможливим. Таким чином, у Суду немає підстав не застосовувати правило шестимісячного строку виключно тому, що Уряд не надав заперечень за цим правилом (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Уокер проти Сполученого Королівства» (*Walker v. the United Kingdom*), заява № 34979/97, ECHR 2000-I).

54. Суд зауважує, що заявник оскаржив постанову, про яку йдеться, до вищестоящих органів прокуратури, але безрезультатно. За його скаргами не було прийнято жодного офіційного рішення, і його було просто повідомлено листом про відсутність підстав для скасування постанови від 2 квітня 2009 року. Отже, необхідно точно встановити, коли шестимісячний строк у цій справі почав свій відлік.

55. Суд нагадує, що відповідно до його висновків у справі «Каверзін проти України» (*Kaverzin v. Ukraine*) (заява № 23893/03, п. 97, від 15 травня 2012 року) не було доведено, що подання скарги до вищестоящих органів прокуратури та до судів є адекватним способом захисту як щодо скарг на жорстоке поводження міліції, так і щодо скарг на неефективне розслідування.

56. У цій справі Суд, тим не менш, зазначає, що постанови про закриття кримінальної справи неодноразово скасовувалися вищестоящими прокуратурами та матеріали справи поверталися на додаткове розслідування. Суд вважає, що за таких обставин заявнику не можна дорікнути за спроби використання засобів правового захисту, які, як було підтверджено у його справі кілька разів, давали певні результати. Більше того, хоча до часу винесення постанови від 2 квітня 2009 року провадження у справі заявника тривало впродовж більше чотирьох років, не можна дійти висновку про те, що заявник подав свою скаргу до Суду із неналежною затримкою (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Варнава та інші проти Туреччини» (*Varnava and Others v. Turkey*) [GC], пп. 161-166).

57. Отже, Суд вважає, що у цій справі заявник дотримався шестимісячного строку подання заяви.

58. Суд також зазначає, що заява не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Стверджуване жорстоке поводження

(а) Доводи сторін

59. Уряд не погодився з існуванням у цій справі порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції.

60. Уряд не заперечував, що 31 жовтня 2004 року заявник зазнав тілесних ушкоджень. Було проведено п'ять судово-медичних експертиз, і всі вони встановили, що заявник зазнав легких тілесних ушкоджень. Проте експерти дійшли висновку, що заявник так само міг зазнати цих тілесних ушкоджень до або після оскаржуваних подій.

61. Уряд також доводив, що працівники міліції не несуть відповідальності за тілесні ушкодження заявника. Усі свідки показали, що ситуація була спровокована самим заявником. Більше того, один зі свідків показав, що 31 жовтня 2004 року заявник не мав видимих тілесних ушкоджень (див. пункт 26). Судово-медичний експерт Б. також показав, що тілесні ушкодження заявника не узгоджувалися з його версією подій.

62. Насамкінець Уряд стверджував, що «в працівників міліції не було фактично підстав для побиття заявника, адже одразу після стверджуваних заявником подій його було звільнено».

63. Заявник не погодився та стверджував, що працівниками міліції його було піддано жорсткому поводженню у порушення статті 3 Конвенції.

64. Заявник зазначав, що він є особою похилого віку невеликого зросту. Він ніколи не вчиняв насильницьких дій і не мав наміру завдати будь-кому шкоди. Проте працівники міліції незаконно застосували до нього фізичну силу та продовжували бити його, навіть коли він лежав на підлозі.

65. Заявник доводив, що його версія стосовно жорсткого поводження, якого він зазнав, підтверджується численними судово-медичними експертизами. Що жорстоке поводження сталося, коли заявник перебував під контролем працівників міліції. Проте Уряд не надав задовільного та переконливого пояснення походження його тілесних ушкоджень.

66. Заявник також зазначив, що хоча було «щонайменше два очевидці побиття», їхні покази було проігноровано.

67. Заявник зазначав, що з огляду на зазначене вище, існує достатньо доказів для висновку про порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції у його справі.

(b) Оцінка Суду

68. Як неодноразово зазначав Суд, стаття 3 Конвенції є втіленням однієї з найбільш основоположних цінностей демократичного суспільства. Конвенція категорично забороняє катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання, незважаючи на обставини чи поведінку потерпілого (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Лабіта проти Італії» (*Labita v. Italy*) [ВП], заява № 26772/95, п. 119, ECHR 2000-IV).

69. Суд чітко усвідомлює субсидіарний характер свого завдання та визнає, що має бути обережним, перебираючи на себе роль суду першої інстанції щодо вирішення питань факту, коли це неминуче не вимагається з огляду на обставини справи (див., наприклад, ухвалу щодо прийнятності у справі «Маккерр проти Сполученого Королівства» (*McKerr v. the United Kingdom*), заява № 28883/95, від 4 квітня 2000 року). Тим не менш, коли висувуються твердження за статтею 3 Конвенції, Суд повинен здійснити особливо ретельний аналіз навіть тоді, коли провадження і розслідування на національному рівні вже відбулись (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах «Рібіч проти Австрії» (*Ribitsch v. Austria*), від 4 грудня 1995 року, п. 32, Series A № 336, та «Авшар проти Туреччини» (*Avsar v. Turkey*), заява № 25657/94 п. 283, ECHR 2001-VII (витяги)).

70. Суд нагадує про свою практику, згідно з якою при оцінці доказів він застосовує стандарт «поза розумним сумнівом» (див. згадане рішення у справі «Авшар проти Туреччини» (<...>), п. 282). Такі докази можуть впливати із сукупності ознак чи схожих неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою.

71. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що згідно з твердженнями заявника працівники міліції, затягуючи його до райвідділу міліції, штовхали та били його ногами, потім збили з ніг та били ногами по різних частинах тіла. Внаслідок цього заявник зазнав струсу мозку та синців, а також отримав подряпину на обличчі.

72. Для того, щоб підпадати під дію статті 3 Конвенції, жорстоке поводження має досягти мінімального рівня жорстокості. Оцінка цього мінімуму є відносною і залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість поводження, його фізичні та психічні наслідки, а в деяких випадках мають враховуватися також стать, вік і стан здоров'я потерпілого (див. рішення у справі «Валашинас проти Литви» (<...>), заява № 44558/98, п. 101, ECHR 2001-VIII). Суд вважав «нелюдським» поводження, яке, зокрема, було умисним, тривало кілька годин поспіль та спричинило або власне тілесні ушкодження, або сильні фізичні та душевні страждання. Поводження вважалось «принизливим», якщо воно було таким, що викликало у потерпілих відчуття страху, страждання та неповноцінності, здатних образити та принизити (див. рішення у справі «Кудла проти Польщі» (Kudta v. Poland) [ВП], заява № 30210/96, п. 92, ECHR 2000-XI).

73. Тілесні ушкодження заявника (наведені вище) неодноразово підтверджувалися висновками судово-медичних експертів. Уряд не заперечує, що поводження, описане заявником, досягло рівня, необхідного для того, щоб зазначені події охоплювалися сферою застосування статті 3 Конвенції. Залишається встановити, чи поводитися державні органи із заявником так, як він описує, а отже, чи мають вони нести відповідальність за статтю 3 Конвенції.

74. У зв'язку з цим Суд зазначає, що кілька разів судово-медичних експертів запрошували встановити час завдання зазначених тілесних ушкоджень. Хоча експерти не спромоглися встановити точний час, вони дійшли висновку (див. пункти 35 і 46), що зазначені тілесні ушкодження були завдані за кілька годин до первинного огляду заявника судово-медичним експертом о 13 год. 31 жовтня 2004 року.

75. Розслідування на національному рівні дійсно було обмежене питанням перевірки того, чи зазнав заявник жорстокого поводження з боку працівників міліції. Проте, незважаючи на вказівки вищестоячого прокурора (див. пункт 24), не було вжито жодних заходів для перевірки, чи мали місце будь-які інциденти із заявником до або після оскаржуваних подій, які могли б підтвердити або спростувати твердження сторін щодо часу та походження тілесних ушкоджень у заявника.

76. Суд зазначає, що інцидент з працівниками міліції відбувся рано-вранці, коли заявник вочевидь йшов з дому на роботу, та, як видається, після інциденту заявник пішов на роботу, де він негайно повідомив своїх колег, що його було побито. Доказів того, що заявник зазнав тілесних ушкоджень до або після зазначеного інциденту, немає.

77. Суд також вважає, що результати розслідування, зважаючи на його численні недоліки (див. нижче), не спростували твердження заявника про те, що його заштовхнули до райвідділу міліції, а потім побили.

78. Суд також зазначає, що у будь-якому разі численні свідки бачили «штовханину» біля дверей до райвідділу міліції. Навіть якщо прийняти надану Урядом версію подій, видається, що до заявника було застосовано певну фізичну силу. З огляду на його вік, застосована фізична сила могла сприйматися заявником як дуже сильна. Враховуючи обставини справи у викладі Уряду (заявник заблокував двері до райвідділу міліції та схопив одного з працівників міліції за формену куртку), підготовку, яку, як стверджувалось, працівники міліції отримали для того, щоб вміти поводитись у подібних ситуаціях, вік заявника та стан його здоров'я, видається, що застосована до нього фізична сила була надмірною, зважаючи на те, що внаслідок цього у заявника було діагностовано струс мозку і він перебував у лікарні протягом сімнадцяти днів.

79. Отже, Суд доходить висновку, що, зважаючи на виклади подій обох сторін, у цій справі достатньо доказів, щоб «поза розумним сумнівом» дійти висновку, що заявник зазнав жорстокого поводження з боку міліції у порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції.

2. Належність розслідування

(а) Доводи сторін

80. Уряд доводив, що у цій справі було проведено усі слідчі дії, необхідні для встановлення обставин справи. Низку таких дій було проведено того ж дня. Було проведено п'ять судово-медичних експертиз, але відповідей на запитання стосовно точного часу та способу завдання тілесних ушкоджень отримано не було. Заявник не скаржився на жодні конкретні недоліки

розслідування та не оскаржував постанову від 2 квітня 2009 року. Уряд дійшов висновку, що у цій справі не було порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції.

81. У відповідь на ці зауваження заявник зазначив, що хоча він подав скаргу на жорстоке поведіння у день події, розслідування тривало більше п'яти років та не призвело до покарання осіб, винних у завданні йому тілесних ушкоджень.

82. Органи влади не встановили, на яких законних підставах заявника було доправлено до райвідділу міліції. Розслідування було необґрунтовано тривалим та його висновки значною мірою ґрунтувалися на однаково сформульованих показаннях працівників міліції.

83. Заявник також підкреслював, що постанови про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції неодноразово скасовувалися та що слідчим органам надавалися чіткі вказівки, однак ці вказівки були проігноровані.

84. Насамкінець заявник стверджував, що неефективне розслідування його справи є типовою проблемою правоохоронної системи України (див. згадане рішення у справі «Каверзін проти України» (Kaverzin v. Ukraine)), та що у його справі було порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції.

(b) Оцінка Суду

85. Суд нагадує, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поведіння з нею з боку державних органів, яке порушує статтю 3 Конвенції, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути спроможним призвести до встановлення та покарання винних осіб. Інакше загальна юридична заборона катування та нелюдського і такого, що принижує гідність, поведіння та покарання, незважаючи на свою фундаментальну важливість, була б неефективною на практиці, і в деяких випадках представники держави могли б фактично безкарно порушувати права тих, хто перебуває під їхнім контролем (див. рішення у справі «Ассенов проти Болгарії» (Assenov and Others v. Bulgaria), від 28 жовтня 1998 року, п. 102, Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII, і згадане рішення у справі «Лабіта проти Італії» (Labita v. Italy) [ВП], п. 131).

86. Розслідування небезпідставних тверджень про жорстоке поведіння також має бути ретельним. Це означає, що органи влади завжди повинні добросовісно намагатись з'ясувати, що трапилось, та не покладатися на поспішні або необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи або використовувати такі висновки як підставу для своїх рішень (див. рішення у справі «Ассенов проти Болгарії» (Assenov and Others v. Bulgaria), пп. 103 et seq.). Вони повинні вживати усі розумні і доступні їм заходи для отримання доказів, що стосуються події, включаючи, зокрема, показання свідків та висновки судових експертиз (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах «Танрікулу проти Туреччини» (Tanrikulu v. Turkey) [ВП], заява № 23763/94, пп. 104 et seq., ECHR 1999-IV, та «Гюль проти Туреччини» (<...>), заява № 22676/93, п. 89, від 14 грудня 2000 року).

87. Повертаючись до цієї справи, Суд зазначає, що стаття 3 Конвенції вимагає, щоб розслідування починалось, як тільки заявник подає небезпідставну скаргу (див. рішення у справі «Везнедароглу проти Туреччини» (<...>), заява № 32357/96, п. 34, від 11 квітня 2000 року). У цій справі розслідування почалося негайно після того, як заявник подав свою скаргу, і того ж дня було проведено низку слідчих дій: опитано потерпілого, ймовірних правопорушників та численних свідків, оглянуто місце події. Проте через десять днів прокуратура винесла постанову про відмову в порушенні кримінальної справи. Виносячи цю постанову, прокуратура посилалась на свідчення, зібрані невдовзі після інциденту, чого явно було недостатньо для прийняття обґрунтованого рішення, і це підтверджується тим фактом, що вищестоящий прокурор скасував первинну постанову про відмову в порушенні кримінальної справи (див. пункт 24).

88. Суд також зауважує, що у певний момент часу щодо працівників міліції було порушено кримінальну справу за підозрою у перевищенні службових повноважень. Проте трьома постановами прокуратури (від 8 вересня 2005 року, 10 жовтня 2005 року і 27 листопада 2006 року) ця справа закривалась у зв'язку з відсутністю складу злочину. Ці постанови згодом

скасовувалися вищестоящими органами прокуратури через недоліки, а матеріали справи поверталися на додаткове розслідування.

89. Суд зазначає, що впродовж цього часу було проведено різні слідчі дії: чотири судово-медичні експертизи, очні ставки між заявником та працівниками міліції, а також відтворення обстановки і обставин події. Проте, як видається, усі ці дії були достатньо поверхневими. Зокрема, пояснення та відповіді, надані працівниками міліції під час очних ставок із заявником, були ідентичними, а з неузгодженого формулювання показів Л. випливає, що ці документи іноді складались шляхом копіювання фрагментів тексту в одному документі і вставлення їх в інший (див. пункт 32).

90. Щодо судово-медичних експертиз Суд зазначає, що експертам ніколи не ставились питання про те, чи міг заявник зазнати тілесних ушкоджень за описаних ним обставин або за обставин, описаних працівниками міліції.

91. Отже, Суд вважає, що розслідування скарг заявника було необґрунтовано тривалим та характеризувалося недоліками, визнаними національними органами влади, а висновки згаданого розслідування не ґрунтувались на наявних доказах. Зокрема, 8 вересня 2005 року слідчий прокуратури відзначив, що заявник зазнав тілесних ушкоджень внаслідок падіння, хоча ніхто, включаючи працівників міліції, ніколи не стверджували, що вони бачили, щоб заявник падав. Те ж стосується і постанови від 2 квітня 2009 року про закриття кримінальної справи у зв'язку з відсутністю будь-яких відомостей щодо того, чи могли тілесні ушкодження утворитися у заявника за вказаних ним обставин чи за обставин, вказаних працівниками міліції.

92. Відповідно було порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

93. Статтею 41 Конвенції передбачено:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.»

A. Шкода

94. Заявник вимагав 40000 євро відшкодування моральної шкоди.

95. Уряд наполягав на тому, що у цій справі порушення прав заявника не було та що сума відшкодування, яка вимагалася, у будь-якому разі була надмірною. Більше того, згідно з твердженнями Уряду заявник не довів причинно-наслідковий зв'язок між стверджуваними порушеннями та сумою відшкодування, що вимагалася.

96. Суд, постановляючи рішення на засадах справедливості, присуджує заявнику 7000 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

97. Заявник також вимагав 34291 грн (на час подій близько 3 000 євро) компенсації на правову допомогу у цьому Суді та 131,90 грн (близько 12 євро) компенсації витрат на поштові відправлення, понесені під час провадження у Суді. Заявник надав таблиць обліку робочого часу, складений п. Крістенком, стосовно роботи, виконаної у жовтні 2013 року. Згідно з цим табелем п. Крістенко працював над справою чотирнадцять годин.

98. Уряд доводив, що погодинна плата за послуги адвоката заявника була надто високою. Посилаючись на практику Суду (див. рішення у справі «Белоусов проти України» (Belousov v. Ukraine), заява № 4494/07, пп. 113-117, від 7 листопада 2013 року), Уряд стверджував, що сума, яка вимагається, є надмірною.

99. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір - обґрунтованим. У дій справі Суд, беручи до уваги наявну в нього інформацію та зазначені вище критерії, вважає за належне присудити суму у розмірі 1000 євро компенсації на

правову допомогу під час провадження у Суді та 12 євро компенсації витрат на поштові відправлення.

С. Пеня

100. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву прийнятною.
2. *Постановляє*, що було порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції.
3. *Постановляє*, що було порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції.
4. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникові такі суми, що мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

(i) 7000 (сім тисяч) євро відшкодування моральної шкоди та додатково будь-який податок, що має нараховуватись;

(ii) 1012 (одна тисяча дванадцять) євро компенсації судових та інших витрат та додатково будь-який податок, що має нараховуватись заявникові;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 29 жовтня 2015 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Секретар

Клаудія ВЕСТЕРДІК

Голова

Жозеп КАСАДЕВАЛЬ

Публікації документа

- **Офіційний вісник України** від 16.09.2016 — 2016 р., № 71, стор. 295, стаття 2422
-